

CHARACTERISTICS OF THE MAIN CRISES AND CONFLICTS IN THE BLACK SEA REGION AND THE REASONS FOR THEM

Anastas M. Chitakov

*National Military University “V. Levski”, Artillery, “Air Defense and CIS” Faculty
Shumen, “K. Scorpil”str. № 1*

Abstract: *The report analyzes the approaches for characterization of the main crises and conflicts in the Black Sea region and the reasons for them according to the adopted definitions. The main conflicts and security challenges in the Black Sea region The relations and connections in the field of security between the main Geopolitical forces are revealed. Conclusions and recommendations for future development of the situation have been made.*

Keywords: *Security challenge. Crises and conflicts in the Black Sea region, security environment, political relations, threats, conflicts, regional identity, factors.*

ХАРАКТЕРИСТИКА НА ОСНОВНИТЕ КРИЗИ И КОНФЛИКТИ В ЧЕРНОМОРСКИЯ РЕГИОН И ПРИЧИНИТЕ ЗА ТЯХ

Анастас М. Читаков

*Национален Военен Университет „Васил Левски“, Факултет „Артилерия, ПВО и КИС“ – гр.
Шумен, ул. Карел Шкорпил № 1*

Съвременната среда за сигурност се характеризира със своята сложност, непредвидимост и непостоянност. За да може една държава или международна организация да отговори адекватно на източниците на несигурност, влияещи върху средата за сигурност, е необходимо да бъде извършен анализ на характеристиките на всяка една заплаха и конфликт и по възможност да бъде дефиниран техният произход и първоизточник.

Основните кризи и конфликти в Черноморският регион са с критическа и стратегическа важност не само за регионалните сили, но придобиват значителна важност и на глобално ниво¹. Характеристиките на тези кризи и конфликти са обусловени от:

---

¹ <http://www.washingtoninstitute.org/policy-analysis/view/the-black-sea-basin-a-new-axis-in-globalmaritime-security>

- висок риск на възможен провал в държавното управление в Черноморския регион в сравнение с останалите части на Европа. Конфликтът в Украйна показва уязвимостта на държавното управление, особено в условия на криза;

- замразените конфликти с тяхната вероятност за ескалиране и влиянието, което оказват върху икономическото развитие са източник на миграционен натиск насочен към икономически стабилната част на Европа;

- рискът от провал в прехода към демокрация и пазарна икономика директно има отношение към интересите на ЕС в региона. Споделянето на неолибералните ценности от новите демокрации предполага стабилност на процесите, свързани със сигурността и икономическото развитие, а от това и споделяне на общи стратегически цели;

- икономическото развитие на пазарите в Черноморския регион е определящо за редуциране на асиметричността в качеството на живот спрямо това в Европа.

Тези рискове са взаимно обвързани и проявлението на един от тях има синергичен ефект в проявата на останалите, като води до бързо ескалиране на проблемите за сигурността. Основната причина за това е, че регионът е формиран на политическа основа без да се отличава с ясно изразена идентичност. Това определя преобладаващите центробежни сили в отношенията както на държавите от Черноморския регион, така и на глобалните сили, които имат интереси в него.

Факторите, възпрепятстващи формирането на така необходимата обща регионална идентичност са:

- междинно положение на Черно море – граничен между два коренно различни региона – Кавказ и Балканите. Дори в по глобален мащаб – между Европа и Азия. Това създава проблем при създаване на регионален маркетингов клъстер, което е и причината за трудното функциониране на регионалните икономически инициативи като Организацията за черноморско икономическо сътрудничество (ОЧИС);

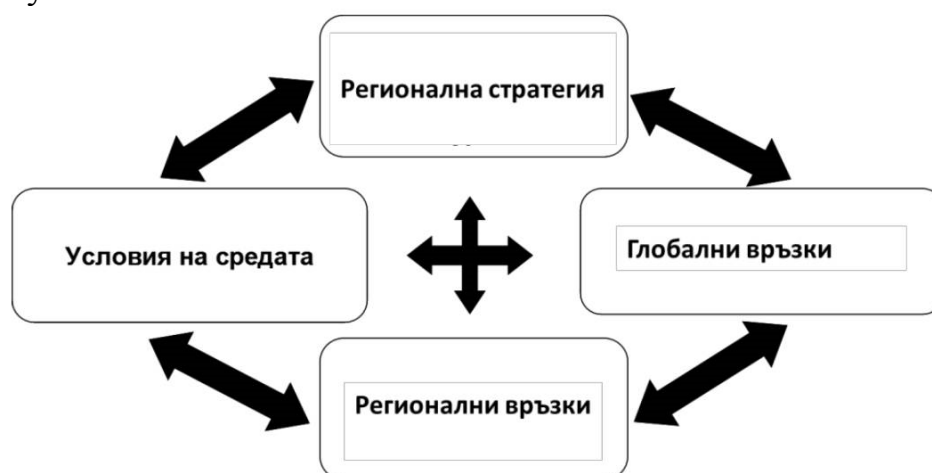
- културни и езикови различия – преобладаващо страните от региона изповядват източното православие и в този смисъл притежават и сходни културни характеристики. Изключение прави не маловажния икономически и политически фактор в региона – Турция, където, особено в азиатската част, различията с останалата част от региона са осезаеми, дори за непрофесионални наблюдатели. В региона присъстват езици от три основни езикови групи (славянски, романски и тюркски) плюс пълната палитра от множеството кавказки езици;

- постсъветско политическо устройство – остава напрежението с различна интензивност между Украйна и Русия, и Грузия и Русия;

- надрегионална конкуренция. По време на Студената война Черноморският регион е зона на сблъсък между НАТО на юг (Турция) и Варшавския договор (останалите черноморски държави). Този разделителен етикет продължава да определя рамката на дебатите относно сигурността в региона. Променено е съотношението, но разделението продължава да се задълбочава, особено със засилване на процесите на евро-атлантическа интеграция в Украйна и Грузия и острата реакция на Руската федерация;

- различни теглови характеристики в политическите отношения между държавите в региона. Държавите от Черноморския регион са представители на трите групи държави в международните отношения – регионална сила в лицето на Турция, световна сила в лицето на Руската федерация и останалите регионални държави, които притежават сходни възможности за влияние върху международните политически процеси, като България и Румъния са склонни да се стремят към присъединяване на целия регион към съюза. От тук произтичат различията в интересите им и тяхното различно отношение към проблемите на сигурността.

Невъзможността за формиране на обща регионална идентичност води до сблъсък на две корено противоположни стратегически концепции – тази на евроатлантическата интеграция на държавите и на Евроазиатската икономическа общност – на държавите от постсъветското пространство. Така в Черно море се кръстосват интересите на ЕС, от една страна и Русия, от друга. Тъй като стратегическите интереси на ЕС остават неясни (ясно е само, че Външната политика на ЕС е насочена към разширяване, но нищо специфично), това улеснява постигането на руските стратегически интереси. Например през 2008 г. руският посланик в НАТО Дмитрий Рогозин определи Крим, Абхазия и Южна Осетия като група от територии, с които Русия няма да прави компромиси пред НАТО и ще следва своите интереси.² В същото време Русия недвусмислено показва, че разполага със силите, средствата и желанието да се върне на световната политическа сцена. Пряк резултат от това са замразените конфликти в Абхазия и Южна Осетия, присъединяването на Крим към Руската федерация и развитието на конфликта в Приднестровието, Донецка и Луганска област.

Фиг. 1. Детерминанти на регионалните отношения

Независимо от описаните вече фактори, възпрепятстващи формирането на регионалната идентичност, съществуват все още множество възможности, които да доведат до значителен напредък в тази област. Интеграцията, а не кооперирането, е основния фактор, който може да доведе до положителни промени в региона.

Да разгледаме характеристиките на самите конфликти в региона:

² MAKARYCHEV, Andrey. Securitization and Identity: The Black Sea Region as a “Conflict Formation”, PONARS Eurasia Policy Memo, No. 43, Washington DC, 2008, pp.83

Съперничеството между Русия и Запада е предпоставка за напрежение в региона, която е дългогодишна и с нарастващ интензитет. Това напрежение не се отразява директно на изменението на военната сигурност в източната част на Черноморски регион, т.е. то не поражда промени във военната политика на страните, нито поражда въоръжени конфликти. Една от основните кризи, се поддържа от решението на Русия едностранно да преустанови част от отговорностите си по Договора за конвенционалните въоръжени сили в Европа. Това значително влошава сигурността. Тя се сдоби със свобода да разполага военно оборудване както си поиска. Това ѝ позволи да наруши и Истамбулските ангажименти на ОССЕ от 1999г. за оттегляне на въоръжените сили от региона. Така страната има възможност за военно разполагане и маневриране на внезапни атаки, които понижават или изцяло неутрализират ефекта на мерките за взаимно изграждане на доверие и значително покачва нивото на напрежение в региона, най-вече след войната с Грузия през 2008г.

Основните предизвикателства за сигурността в Черноморския регион са в Южен Кавказ. Военната база в Гюмри е най-южната точка на руското военно присъствие. В последните години руския контрол беше подкопан в региона от реформисткото правителство на Грузия, което се присъедини към евроатлантическата стратегия за отваряне на този коридор, свързващ Европа и Изтока за свободна търговия и енергиен поток. Материално-техническата военна инфраструктура беше разклатена от искането на Грузия за оттегляне на Русия от територията ѝ. След оттеглянето, единствената логистична връзка между базите в Гюмри и военната инфраструктура на територията на Русия останаха малките контингенти руски пазители на мира в грузинските отцепнически райони – Абхазия и Южна Осетия. Грузия искаше да сложи край на етническите конфликти. Това отслаби контрола на Русия. В следствие тя инициира серия провокативни действия на територията на Южна Осетия 2008г, за да предизвика сблъсък на грузинските военни сили и местните сепаратисти, за да се възползва от ситуацията. Целта беше да се попречи на присъединяването на Грузия и Украйна към НАТО.

Една друга гореща зона е конфликтът между Армения и Азербайджан. Този конфликт тлее през последните две десетилетия. Но балансът на силите между двете страни се промени. Бързо нарастващите приходи на Азербайджан от износ на петрол и газ предоставят възможност на Баку за бърз военен растеж. Нарастването на военния потенциал и липсата на решение може да поднови конфликта неочаквано в даден момент

Общо взето може да се каже, че основните кризи и конфликти в региона са по-скоро непредсказуеми от гледна точка на това, кога могат да бъдат активирани. Но техните характеристики са ясни, а позициите им конкретни. Военните решения преследващи определени стратегически интереси остават възможни, но само под формата на ограничени действие с нисък интензитет. Масивни и продължителни военни кампании не се очертават като вероятни. Всички 'замразени конфликти на бивша съветска територия обслужват едни и същи интереси да държат определена страна или регион в състояние на нестабилност и уязвимост с цел блокиране на

свободната им роля и предотвратяване на стратегическото откъсване от руския контрол.

Друг конфликт е този на Русия и повечето страни от ЦИЕ относно енергийната сигурност. Всяка една съвременна енергийна система – национална, регионална или континентална, е базирана на концепцията за разнообразие (от енергийни източници и видове енергия). Енергията е била винаги стратегически ресурс. След изпадането на Западна Европа в още по-дълбока зависимост от енергийните ресурси на Близкия изток, последваха отрицателни демографски и политически ефекти и Европа все повече настоява да разнообрази енергийното си портфолио. Предвид географските и стратегически реалности, единствено Каспийско-Централноазиатския басейн може да осигури алтернативни доставки за Източна Европа.

Корупцията и организираната престъпност са други структурни ключови предизвикателства. В много посткомунистически общества има дълбоко срастване между държавните институции и структурите на организираната престъпност. Крехките институционални системи са изложени на заплахата от проникване от собствените им бивши комунистически кръгове и от международната мрежа за организирана престъпност. В този контекст специално място е отделено за разузнавателните операции на днешна Русия на територията на бившите ѝ сателити и съветски републики. Институциите на ЕС са отдавна притеснени от неприемливите корупционни практики на някои страни членки.

В същото време, правителствата на България и Румъния смятат за приоритет сътрудничеството с ЕС и НАТО, чиито членки са, а не това с държавите от Черноморския регион. Сериозно влияние върху стратегическата сигурност в региона продължават да оказват САЩ (пряко или чрез структурите на НАТО).

Шансовете държавите от Черноморския регион да активизират взаимодействието си в икономическата сфера, използвайки за целта ОЧИС, не изглеждат големи по ред причини. В частност, тази организация има прекалено широк състав (12 държави, от които само половината имат пряк излаз на Черно море) и обединява твърде разнородни и нерядко намиращи се в конфликт помежду си членове (Сърбия и Албания, Русия и Грузия, Армения и Азербайджан), по-голямата част от които са ориентирани към присъединяване към ЕС и не разглеждат многостранното регионално сътрудничество като основен приоритет. По правило, икономиката на държавите от ОЧИС не се отличава със стабилен растеж и балансирано развитие. Като цяло, търговско-икономическото сътрудничество в региона няма многостранен характер, а страните в него обикновено решават външноикономическите въпроси, заобикаляйки структурите на ОЧИС, като, в най-добрия случай, поддържат тесни контакти и динамични търговски отношения само с 2-3 членки на организацията.

Другото регионално интеграционно обединение BlackSeaFor (Оперативната група за военноморско сътрудничество в Черно море, създадена през 2001, в която участват България, Турция, Русия, Украйна, Румъния и Грузия), също не се справя

с възложените му задачи за гарантиране на военната сигурност и развитието на военноморската съвместимост между толкова различни, по военния си потенциал, държави-членки. Идеята за членството в една организация на потенциални противници демонстрира несъстоятелността си по време на грузинско-руската война през 2008. Допълнителни трудности пред успешното функциониране на BlackSeaFor създаде инициативата на НАТО в Черно море, известна като Active Endeavor (Активни усилия), чиято цел е борбата с тероризма. В крайна сметка, и без това зле функциониращият механизъм на BlackSeaFor (в чиято структура липсва дори централен щаб) окончателно бе лишен от реални перспективи за развитие заради дълбоките разногласия между някои страни-членки (Грузия и Русия) и външната намеса (НАТО).

От една страна, липсата на едноличен хегемон в Черноморския регион и наличието, вместо това, на няколко силови полюса поставя основата за формирането на мултиполярна система за стратегическа сигурност, а от друга – заради наличието на много играчи и на редица конфликтни зони за държавите от региона е твърде трудно да постигнат взаимноизгодни решения и да формират стабилно развиващи се интеграционни институции, които да станат залог за взаимната зависимост и сигурността на черноморските държави.

Нерегламентираната миграция и организираната трансгранична престъпност са друг вид заплаха за сигурността. През Черноморския регион преминават важни канали за незаконна миграция и това придава особена значимост на регионалното сътрудничество по тези теми. В тази връзка бежанският и миграционният натиск върху Европа поставят на сериозно изпитание принципа на европейската солидарност функционирането на Дъблинската система за отговорността за предоставяне на убежище, Шенгенската система за граничен и визов контрол, а в някои държави и икономическите способности за отговор на хуманитарни кризи. Във фокуса на Черноморската синергия е подобряването на граничното управление и митническото сътрудничество на регионално равнище, като средство за борба с тези заплахи.

Ставаме свидетели на събития, при които държави по целия свят биват въвличани в ожесточени конфликти с групировки, които по своята същност не са държавни, но дейността им е едновременно вътрешнодържавна и трансгранична. Ситуация от такъв тип поставя под въпрос класическото разбиране за международни конфликти прието в международното хуманитарно право. След първите десет години на XXI век се очертават четири геополитически проблема, които доминират през следващото десетилетие. Тези рискове се пораждат и произтичат от развоя на средата и събитията в Русия, Китай, Близкия изток. Балканско-Черноморският регион се оказва пресечна точка на противопоставянето между основните геополитически играчи. За Русия разширяването на НАТО извън формата на досегашните държави членки се разглежда като преминаване на "червена линия" и с действията си в Крим, с подкрепата на Донецк и Луганск тя даде ясен знак, че ще се придържа към очертаванията от Мюнхенската реч на Путин през 2007 г. на своето виждане за региона. През последното десетилетие все по-осезателно от Балтийско до Черно

море се чувства и присъствието на Китай. Това бе затвърдено чрез стратегията "Един път - един пояс" и нейната регионална инициатива "17 плюс 1". Отговорът на САЩ бе задействането на т.нар. стратегия "Интермариум" или "Три морета", която президентът Тръмп подкрепи във Варшава при първото си посещение в Европа и преди да отиде в Берлин, Париж или Лондон.

Пресичането в един регион на три големи стратегически инициативи на основните геополитически играчи показва вниманието, което му се отделя в техните стратегически замисли. А в подобно противопоставяне на глобалните субекти регионалните конфликти са важен инструмент за постигане на техните цели. Ако вземем косовския и украинския конфликт, можем да намерим сходни характеристики, но различни интерпретации на техния генезис и оттук на евентуалните подходи, на които залагат геополитическите субекти за тяхното решение. В нашия пример и двата избрани конфликта са междуобщностни, етнически конфликти. Този вид конфликти много често проявяват тенденция към ескалация.

Заплахите и рисковете за международната и национална сигурност са от различно естество и с непредсказуема динамика. Средата е силно фрагментирана и нестабилна, степента на конфликтност е висока в източната част на Черноморския регион, страните имат прекалено различна стратегическа ориентация, а икономическото им развитие е със големи дисбаланси. Повечето от тях имат и сериозни социално-икономически проблеми, генериращи повишени нива на престъпност и корупция. Миграционни и бежански заплахи има за почти всички страни от региона. Регионът се характеризира с висока степен на замърсеност на Черно море и липса на единен регионален подход в управлението на морето и неговите ресурси. Наличието на замразени конфликти и периодичните заплахи над тях вследствие на противоборството на интересите на големите държави и наднационални организации създава една „спяща“ но много сериозна заплаха.

Заплахата „Ислямска държава“. Нейните действия застрашават глобално сигурността. Ислямска държава е съвременно чудовище с майка „Ал-Кайда“, родено от инвазията в Ирак, чието ДНК съдържа най-лошите черти от полицейската държава на Садам Хюсеин. От момента на инвазията през 2003 г. до днес то се преобрази от малка банда екстремисти в напълно развита, ръководена от терористи държава, ламтяща да господства над целия свят със сектантската си апокалиптична идея. Джихадистката групировка стои зад множество кръвопролития в Европа. Освен жертвите и мащабните разрушения нейните действия заплашват мира на глобално, национално и регионално ниво. Кръвопролитните нападения в Афганистан например (2020г.) нагнетиха напрежението в страната и заплашиха да провалят мирния процес. Кръвопролитията взеха повече от 50 жертви и отприщиха нова вълна на насилие, противопоставяйки правителството и талибаните в Афганистан. Президентът Ашраф Гани погна бунтовниците с обвинения, че създават благоприятна за тероризъм среда. Те на свой ред отвърнаха с покушение срещу военна база на силите за сигурност. Ескалацията на напрежението постави на карта крехкия мирен процес в страната, а Вашингтон е решен на всичко, за да го съхрани. Затова

и неколkokратно американски представители подчертаха, че е по-вероятно зад атаките да стои именно ИДИЛ и призоваха Кабул и талибаните да запазят конструктивния си диалог, съгласно подписаното в края на февруари споразумение.

Общата оценка за средата за сигурност на нашата страна по линия на тероризма показва, че без да съществуват преки данни, заплахата от извършване на терористичен акт срещу обекти в страната ни или използване на територията ѝ за терористична дейност срещу трети страни е реална. В специфичната национална среда тя намира конкретно измерение в:

- опити за изграждане на терористични клетки на наша територия, които биха могли да изпълняват логистични задачи и пряко или косвено да участват в осъществяването на терористични действия срещу български и чуждестранни обекти в България или на територията на трети страни. В тази връзка основен носител на заплахата е бежанският поток от регионите с повишена терористична активност;

- опасност от ангажиране на съществуващи у нас структури (в т.ч. криминални) с доставка на оръжие, незаконен трафик на хора, схеми за финансиране на терористична дейност (напр. трафик на наркотици) и други логистични задачи;

- извършване на терористичен акт от лица, попаднали под радикализиращото въздействие на различни източници, между които следва да бъде открит Интернет. Терористичната заплахата имплицира рискове за националната сигурност, свързани със значителни вредоносни последици в материалната и нематериалната сфера:

- накърнява основни права и свободи на гражданите, и на първо място – правото на живот. В общия случай терористичните актове са ориентирани към постигане на максимален брой жертви. Това е предпоставка за възникване на чувство за несигурност и паника и води до цялостно подкопаване на държавността и демократичните устои на обществото;

- застрашава устойчивото икономическо развитие и благосъстоянието на населението – осъществяването на терористичен акт често предизвиква значителни материални щети, включително разрушаване на инфраструктурни обекти, води до преки икономически и финансови загуби. В дългосрочен план наличието на терористична активност генерира негативи, породени от представата за страната като несигурно и ненадеждно място за инвестиции и развиване на бизнес;

- има негативен ефект върху реализацията на националните приоритети на България – свързването на страната ни с терористична активност би имало дълготраен негативен ефект върху конкретните усилия за утвърждаването ни като надежден и пълноценен партньор в европейската и евроатлантическата система за сигурност. Рисковите процеси, съдържащи потенциал за проявление на терористична активност, са обект на непрекъснат мониторинг от страна на ДАНС – осъществява се текуща актуализация на системата от контраразузнавателни мерки, периодично се прави преглед и се актуализират мероприятията за установяване и поставяне под оперативен контрол на лица с доказана, вероятна или възможна причастност към международни терористични или екстремистки организации.

Наличието на точки на латентно напрежение и на обективни възможности за неговото изостряне създават рискове за стабилността на Балканите и възпрепятстват тяхното развитие, в т.ч. интегрирането в евроатлантическите структури на част от балканските страни. Регионът продължава да бъде основна точка на нестабилност в Европа, като в отделни страни присъствието на международни военни и полицейски контингенти остава безалтернативно. При планирането на чуждестранни инвестиции, склонността да се разглеждат Балканите като цяло, без отчитане спецификите в отделните държави, предполага традиционно висока оценка за регионален риск. Проблемите се усилват в условията на икономическа криза. На този фон България, като зона на относителна стабилност и сигурност, предопределя засиления интерес с оглед възможността за реализация на геополитически цели, както и интереса на отделни държави и техните специални служби към страната ни. Анализът на информацията показва, че основните процеси в Черноморския регион с възможна негативна проекция върху регионалната и национална сигурност са:

- дезинтеграция, свързана с нерешени етнически проблеми и териториални претенции;
- радикализиране на определени религиозни общности;
- опити за реализация на конкурентни икономически интереси;
- опити за реализация на специфични интереси чрез легитимиране на „национални малцинства“;
- активност на трансгранични организирани престъпни групи;
- миграционни процеси.

Крайнолевите и анархистките групи в Европа са разнородни и с ограничена членска маса. В редица държави те имат само виртуално присъствие, базирано на пропаганда в интернет. Мобилизират се на база обща идеология на антифашизъм, неприемане на капиталистическите общества, подкрепа за мигрантите, екологични проблеми, права на животните, противопоставяне на расизма и на десните екстремисти. Много от левите структури в различни държави поддържат контакти помежду си. Като цяло заплахата за България, произтичаща от дейността на крайни десни и леви структури, се оценява като ниска. Групите и организациите от дясното екстремистко крило остават с ограничена членска маса и ниска популярност. Активността им се свежда основно до участие в отбелязване на исторически събития и в протести срещу мероприятия на лица с нетрадиционна сексуална ориентация. Не се констатират опити за изграждане на екстремистки структури на радикална основа у нас, за подготвяни насилствени действия и за изразявана подкрепа за нападения в други държави. Крайнолевите структури у нас имат силно ограничена членска маса и незначителна обществена подкрепа. Мероприятията им преминават мирно и при слаба посещаемост. Както и през предишни години те се включват предимно в протести срещу изяви на крайнодесни структури, политиките на различни държави в Близкия изток и в различни обществени събития.

Възникващите в различни региони на света огнища на нови и силно заразни вирусни заболявания продължават да създават рискове за живота и здравето на на-

селението, особено в контекста на големите възможности за разпространение посредством придвижване на хора. Разходите за организация на лечението на заразените, превенцията и карантинните процедури вероятно ще наложат натиск върху бюджетите, в т.ч. необходимост от допълнително преразпределение на ресурси към сектор „Здравеопазване“. В глобален и национален план могат да се очакват негативни икономически ефекти поради временна нетрудоспособност на нарастващ брой хора, намалено търсене в целеви пазари, затруднен транспорт, нарушени вериги за доставки на материали и продукция, влошени фирмени финанси и увеличаване на задлъжнялостта, както и засягане на различни обществени отношения, в т.ч. комуникации, образование, спорт, култура и др.

С ниска или средна вероятност за проявление, но висока степен на силата им на влияние, тъй като засягат големи групи от населението и повече от един отрасъл от икономиката за териториите и националните морски пространства се определят рискове като: нападение върху територията на страната, застрашаване на демократичните устои, тероризъм, незаконна търговия на оръжия за масово унищожение и конвенционални оръжия, замърсяване/опасност от екологична катастрофа.

С висока вероятност на проявление, но средна сила на влияние (проявлението не се определя като застрашаващо националната сигурност на страната и наличие на реални възможности за противодействие) се определят трафикът на наркотици, контрабандата, трафикът на хора/незаконна миграция и опитите за разграбване на морски ресурси.

Динамиката на съществуващите и на възникващите нови заплахи, процесите на изостряне на международната политическа и военна среда на сигурност водят до нови рискове и заплахи за гражданите и обществото от геополитически и транснационален характер. Пълномащабен военен конфликт срещу Република България е все още малко вероятен, но расте заплахата от хибридни действия и кибератаки.

Наблюдава се трайна тенденция към повишаване на общата несигурност в международен аспект. Задълбочаването на процесите на дестабилизация в Черноморския регион и Източното Средиземноморие и на кризите с геополитическа значимост, нарастващият в световен мащаб риск от извършване на терористични актове, както и продължаващият миграционен натиск създадоха нови предизвикателства пред сигурността. Кризисните процеси в Близкия изток, Африка и някои страни от Централна Азия, наред с влошаващите се икономическа и хуманитарна обстановка оформиха огромна зона на нестабилност в регионален и глобален план. Несигурност генерират политическата нестабилност в отделни държави от тези региони, разрастването на етнорелигиозните сблъсъци, сепаратистките нагласи, потенциалните рискове от преначертаване на национални граници, амбициите на регионалните и международните фактори и др.

За сички обхванати в анализа, предизвикателства се намират във високия сегмент на променливите. Полученият резултат показва, че е относително нестабилна и осезателно динамична средата за сигурност. За част от посочените предизвика-

телства пред международната и национална сигурност са необходими национални решения, за други съществува възможност за включване на страната ни в добрите европейски практики, чрез споделяне на опит и съвместни действия, резултат от ползотворно сътрудничество. При обединяването и споделянето на усилията в колективната отбрана и съвместните многонационални операции за разрешаване на кризи постоянно възниква въпросът кои задачи могат най-добре да се изпълнят от едни съюзници и кои от други. За предимствата на специализацията и очевидната неизбежност от това в известен смисъл рисково начинание се заговори особено настойчиво в последните години. Предимствата на специализацията са, че отделни страни могат да концентрират своите отбранителни усилия в ясно определен пакет на задачи и способности, което също така ще избегне фрагментирането и дублирането на усилията в многонационален контекст. Това обаче изисква доверието и желанието на страните да споделят традиционни и то суверенни права за вземане на решения за използване и осигуряване на взаимен достъп до способности. В момента не се вижда особен ентузиазъм за специализация сред съюзниците и всъщност това, като посока на усилията, принципно се приписва на по-малките държави.

References

1. Бузов, В. Модели на решаването на кризи в международните отношения в условията на Новия световен ред. В: XXI век Геополитически и морскоправни аспекти на международните отношения. Сборник с доклади от научна конференция на ВСУ “Черноризец Храбър” (съст. Н. Дюлгерова). Варна, 2008, с. 53–60.;
2. Е.Манев Манев, Е., Глобална, регионална и национална сигурност, Софт-трейд, София, 2012г.
3. Казаков, К., Идентифициране и оценка на потенциални заплахи, насочени срещу стратегически обекти и дейности от значение за националната сигурност, 2018.
4. MAKARYCHEV, Andrey. Securitization and Identity: The Black Sea Region as a “Conflict Formation”, PONARS Eurasia Policy Memo, No. 43, Washington DC , 2008, pp.83
5. <http://www.washingtoninstitute.org/policy-analysis/view/the-black-sea-basin-a-new-axis-in-globalmaritime-security>